

Η Συμφωνία της Βάρκιζας

«Στα πρακτικά ζητήματα της πολιτικής σεκάθε χωριστή ή ειδική ιστορική στιγμή τοσπουδαίο είναι να ξέρεις να ξεχωρίζεις ταζητήματα, στα οποία εκδηλώνεται η κυριότερημορφή των συμβιβασμών που είναι απαραίδεχτοι,προδοτικοί, που ενσαρκώνουν τον ολέθριο γιατην επαναστατική τάξη οσορτουνισμό και να κατευθύνεις όλες σου τις προσπάθειες στοξεσκέπασμά τους και στην καταπολέμησή τους» Β. Ι. Λένιν¹

Στις 12 Φεβρουαρίου του 1945, ημέρα Δευτέρα, στις 4.30' το πρωί τα πάντα σχετικά με τη διάσκεψη της Βάρκιζας είχαν, ουσιαστικά, τελειώσει. Εμενε η υπογραφή των τελικών κειμένων της Συμφωνίας που όμως δεν ήταν δυνατόν να γίνει εκείνη τη στιγμή. Έτσι υπογράφηκε το παρακάτω περιληπτικό πρωτόκολλο²:

«Οι υπογεγραμμένοι αφ' ενός Ιωάννης Σοφιανόπουλος, υπουργός των Εξωτερικών, Περικλής Ράλλης, υπουργός των Εσωτερικών και Ιωάννης Μακρόπουλος, υπουργός της Γεωργίας, αποτελούντες την υπό της Ελληνικής Κυβερνήσεως εξουσιοδοτημένην Αντιπροσωπείαν και αφ' ετέρου Γεώργιος Σιάντος, γραμματεύς της ΚΕ του ΚΚΕ, Δημήτριος Παρτσαλίδης, γραμματεύς της ΚΕ του ΕΑΜ και Ηλίας Τσιριμώκος, γενικός γραμματεύς της ΕΛΔ, αποτελούντες την υπό την ΚΕ του ΕΑΜ εξουσιοδοτημένην Αντιπροσωπείαν δηλούν, ότι επί όλων των κατά την διάσκεψιν συζητηθέντων θεμάτων κατέληξαν εις απόλυτον συμφωνίαν ήτις διατυπωμένη εις αναλυτικόν πρακτικόν θέλει υπογραφή σήμερον και ώραν 14ην".

Μια ώρα αργότερα, στις 5.30' το πρωί η κυβερνητική αντιπροσωπεία έστειλε στον Τύπο την εξής- από κοινού με την αντιπροσωπεία του ΕΑΜ συμφωνηθείσα- ανακοίνωση³:

«Η πρωτοβουλία της ΑΜ του Αρχιεπισκόπου - Αντιβασιλέως, συγκληθείσα διάσκεψις των αντιπροσώπων της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της αντιπροσωπείας του ΕΑΜ, ετερμάτισεν τας εργασίας της σήμερον και ώρα 4.30' πρωινήν. Εφ' όλων ανεξαιρέτως των συζητηθέντων σημείων επήλθε συμφωνία. Λόγω του προκεχωρημένου της ώρας δεν κατέστη δυνατή η υπογραφή του αναλυτικού πρακτικού, των αντιπροσώπων περιορισθέντων εις την υπογραφήν περιληπτικού πρωτοκόλλου.

Κατά την υπογραφήν παρίσταντο και οι κ.κ. Μακ Μίλαν, μόνιμος υπουργός της Μ. Ανατολής και Λήπερ, πρεσβευτής της Μ. Βρετανίας".

Η σ' Συμφωνία της Βάρκιζας υπογράφηκε τελικά στις 7.30μ.μ. της 12ης Φεβρουαρίου του 1945, στη μεγάλη αίθουσα του υπουργείου Εξωτερικών παρουσία Ελλήνων και ξένων δημοσιογράφων. Με δηλώσεις τους προς τον Τύπο οι εκπρόσωποι της κάθε πλευράς εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για το γεγονός.

Η παράδοση των όπλων από τους μαχητές του ΕΛΑΣ

Αναμνηστική φωτογραφία μετά την υπογραφή

Αποκαλυπτικές όμως ήταν οι δηλώσεις του βρετανού μόνιμου υπουργού για ζητήματα της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής Μακ Μίλαν, ο οποίος σε συνέντευξή του, στον ανταποκριτή του πρακτορείου «Ρόιτερ» στην Ελλάδα, δεν άφησε περιθώρια παρερμηνειών για το τι πραγματικά είχε συμβεί:

«Κατά τη γνώμη μου- είπε- η συμφωνία εδικοίωσε πλήρως την πολιτική την οποίαν υιοθέτησε η βρετανική κυβέρνηση κατά τας τελευταίας ταραχάς». Ποια ήταν αυτή η πολιτική με δυο λόγια; Ο Τσόρτσιλ, σ' ένα τηλεγράφημά του προς τον στρατηγό Σκόμπι, σταλμένο μέσα στα Δεκεμβριανά, την περιέγραφε με τα εξής λόγια: «Ο σκοπός είναι σαφής: να χτυπηθεί το ΕΑΜ». Και προς αποφυγήν παρανοήσεων πρόσθετε στα απομνημονεύματά του, σχολιάζοντας το παραπάνω τηλεγράφημα: «Οι κομμουνιστάι και οι φίλοι τους στο Λονδίνο διέδιδαν ότι τα βρετανικά στρατεύματα συμπαθούσαν το ΕΑΜ. Ούτε μία λέξις δεν ήταν αληθινή»⁴.

Η Συμφωνία της Βάρκιζας είναι αναμφισβήτητα η πιο πολυσυζητημένη συμφωνία στην ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας. Πριν, όμως, μιλήσουμε για το περιεχόμενό της ας δούμε πώς φτάσαμε στην επίτευξή της.
Πριν από τη διάσκεψη της Βάρκιζας

Η υπογραφή της Συμφωνίας

Με τη λήξη των Δεκεμβριανών, την υποχώρηση του ΕΛΑΣ από την Αθήνα και την υπογραφή συμφωνίας για ανακωχή των εχθροπραξιών με τους Εγγλέζους, αντικειμενικά έμπαινε επί τάπητος να αναζητηθεί μια πολιτική λύση, που θα έθετε τέλος στην πολεμική αναμέτρηση ή τουλάχιστον να επιδιωχθούν διαπραγματεύσεις προς αυτή την κατεύθυνση, ούτως ώστε να κερδηθεί πολύτιμος χρόνος, απαραίτητος για στρατιωτική προετοιμασία, μπρος στο ενδεχόμενο επανάληψης των εχθροπραξιών. Ειδικά για τον ΕΛΑΣ τέτοια αναγκαιότητα υπήρχε, σύμφωνα με τα γραφόμενα πολλών ηγετικών στελεχών του κινήματος και φυσικά του στρατηγού Στ. Σαράφη. «Ο ΕΛΑΣ- γράφει χαρακτηριστικά ο Σαράφης⁵- είχε δυνατότητες σε τρόφιμα, πυρομαχικά και έμπυχο υλικό να κάνει πόλεμο για πολύ καιρό κατά των Αγγλων και των κυβερνητικών Ελλήνων και στην περίπτωση αυτή έπρεπε να προετοιμαστεί».

Μόλις άρχισε να εφαρμόζεται η συμφωνία ανακωχής άρχισαν και οι σχετικές βολιδοσκοπήσεις για διαπραγματεύσεις.

Από το αντιΕΑΜικό στρατόπεδο οι πιο επίσημοι εκπρόσωποί του δεν έχαναν ευκαιρία να δηλώσουν την ετοιμότητά τους για συζητήσεις με το ΕΑΜ. Αλλά και το ΕΑΜ δε δίστασε να ανταποκριθεί, εκφράζοντας την επιθυμία της ηγεσίας του να συμμετάσχει στις διαπραγματεύσεις με ευρεία αντιπροσωπεία στην οποία θα εκπροσωπούσαν όλες οι πολιτικές δυνάμεις που απάρτιζαν την παράταξη. Σ' αυτό ακριβώς το σημείο είναι που η αντιΕΑΜική πλευρά (δηλαδή οι Εγγλέζοι και ο αστικός πολιτικός κόσμος) έδωσε ένα δείγμα από τις πραγματικές της προθέσεις.

Στην αρχή επιδίωξε να καθορίσει την πολιτική σύνθεση της ΕΑΜικής αντιπροσωπείας, προβάλλοντας την προκλητική απαίτηση να αποτελείται μόνο από κομμουνιστές. Δεν τα κατάφερε κι έτσι, στη συνέχεια, επιχείρησε να καθορίσει τον αριθμό και να ορίσει τα πρόσωπα που θα συμμετέχουν σ' αυτή⁶. «Η αξίωση- σχολίαζε ο Γ. Σιάντος⁷- να αποτελεστεί η αντιπροσωπεία του ΕΑΜ μόνο από υπεύθυνα στελέχη του ΚΚΕ δύο πράγματα μπορεί να σημαίνει: Ή ότι θέλουν σώνει και καλά να "επιβεβαιώσουν" τη συκοφαντική εκστρατεία ότι διασπάστηκε το ΕΑΜ κι έμεινε σ' αυτό μόνο το ΚΚΕ ή ότι η αντιδραστική Δεξιά, που συγκεντρώνεται γύρω από τον Γονατά, θέλει να ματαιώσει κάθε συνεννόηση, γιατί θεωρεί ότι είναι σπάνια η ευκαιρία να επιβληθεί δυναμικά με τα αγγλικά όπλα».

Η αλήθεια βέβαια είναι πολύ ευρύτερη στις διαστάσεις της απ' ό,τι την περιγράφει ο Σιάντος. Την απομόνωση του ΚΚΕ ή αλλιώς τη διάσπαση του ΕΑΜ επιδίωκαν και δυνάμεις εκ των έσω.

Ο Ηλ. Τσιριμώκος ομολογεί χαρακτηριστικά⁸: «Το ΚΚΕ είχε ζητήσει με τηλεγράφημα από τον Σβώλο να πάρει μέρος στην Αντιπροσωπεία του ΕΑΜ- ΕΛΑΣ που θα διαπραγματευόταν με την κυβέρνηση Πλαστήρα, στη Βάρκιζα, τους όρους με τους οποίους θα έληγε η ένοπλη σύγκρουση. Ο Σβώλος αρνήθηκε. Εκρίνε ότι, αφού είχε ακολουθηθεί ένας δρόμος αντίθετος προς τη δική του γνώμη, σωστό ήταν να διαπραγματευθούν εκείνοι που είχαν διαλέξει το δρόμο αυτό. Και τέτοιοι ήταν μόνο οι αντιπρόσωποι του ΚΚΕ».

Τελικά, με απόφαση της ΚΕ του ΕΑΜ την αντιπροσωπεία του αποτέλεσαν ο Γ. Σιάντος Γραμματέας της ΚΕ του ΚΚΕ (επικεφαλής), ο Μ. Παρτσαλίδης Γραμματέας της ΚΕ του ΕΑΜ και ο Ηλ. Τσιριμώκος μέλος της ΚΕ του ΕΑΜ. Στρατιωτικός σύμβουλος της αντιπροσωπείας ορίστηκε ο αρχηγός του ΕΛΑΣ στρατηγός Στ. Σαράφης, ενώ τη συνόδευαν, χωρίς δικαίωμα να παρίστανται στις συνεδριάσεις οι Κ. Γαβριηλίδης, Γ. Γεωργαλάς και Δ. Στρατής⁹.

Στην αντιπροσωπεία της κυβέρνησης των Αθηνών επικεφαλής ήταν ο υπουργός εξωτερικών Ι. Σοφιανόπουλος- που ορίστηκε και πρόεδρος της Διάσκεψης- ενώ συμμετείχαν επίσης ο υπουργός Εσωτερικών Περικλής Ράλλης (ανήκε στο δεξιό Λαϊκό Κόμμα) και ο υπουργός Γεωργίας Ι. Μαρκόπουλος. Στρατιωτικός σύμβουλος της κυβερνητικής αντιπροσωπείας ήταν ο στρατηγός Πausανίας Κατσώτας. Τέλος, παρατηρητής εκ μέρους του Αρχιεπισκόπου - αντιβασιλιά Δαμασκηνού ήταν ο διευθυντής του Πολιτικού του Γραφείου Ι. Γεωργιάκης, μετέπειτα καθηγητής της Παντείου και στενός συνεργάτης του Ωνάση.

Η Διάσκεψη της Βάρκιζας άρχισε στις 2 Φλεβάρη του 1945, ημέρα Παρασκευή και τελείωσε στις 12 του μηνός, ημέρα Δευτέρα, με την υπογραφή της σχετικής συμφωνίας.
Η Συμφωνία και ο χαρακτήρας της

Η ΕΑΜική αντιπροσωπεία πήγε στη Βάρκιζα με συγκεκριμένες θέσεις που είχαν καθοριστεί σε συνεδρίαση της ΚΕ του ΚΚΕ προς το τέλος Γενάρη του '45 και επικυρώθηκαν σε σύσκεψη, που ακολούθησε, παρουσία ηγετικών στελεχών του Κόμματος, αλλά και του Ηλ. Τσιριμώκου. Μάλιστα, όπως γράφει ο Β. Μπαρτζιώτας¹⁰, τόσο στη συνεδρίαση της ΚΕ του ΚΚΕ όσο και στη σύσκεψη συμφωνήθηκε να μην υπογραφεί συμφωνία, στην οποία δε θα συμπεριλαμβανόταν όρος για χορήγηση Γενικής Αμνηστίας και αποφασίστηκε η αντιπροσωπεία του ΕΑΜ να αποχωρήσει από τη διάσκεψη, αν η αντίπαλη πλευρά δε δεχόταν αυτόν τον όρο.
Τελικά οι δύο πλευρές κατέληξαν σε συμφωνία από την οποία απουσίαζε ακόμη και αυτός ο όρος της γενικής αμνηστίας!!!

Οι ευθύνες για μια τόσο σοβαρή υποχώρηση ασφαλώς βαραίνουν κυρίως τους αντιπροσώπους- ηγέτες του ΚΚΕ. Εντούτοις δεν μπορεί να μη σημειωθεί ότι στην επιδίωξη των αντιπάλων του ΕΑΜ να μην υπάρχει ως όρος στη συμφωνία η Γενική Αμνηστία, ο Ηλ. Τσιριμώκος συνέβαλε τα μέγιστα, συνεργαζόμενος μυστικά με τον Δαμασκηνό και τους Εγγλέζους και παρέχοντάς τους κάθε δυνατή βοήθεια. Όσα αναφέρονται στα βρετανικά αρχεία και σε άλλες πηγές γι' αυτό το σκοτεινό του ρόλο είναι καταλυτικά¹¹.

Αν ήθελε τώρα κανείς να αναζητήσει τις βαθύτερες προθέσεις μιας τέτοιας στάσης, το λιγότερο που θα μπορούσε να πει θα ήταν να επαναλάβει την εκτίμηση που κάνει ο Θ. Χατζής για τη συμπεριφορά όχι μόνο του Τσιριμώκου αλλά και του Αλ. Σβώλου. Κύρια επιδίωξή τους- λέει ο Χατζής¹²- «ήταν να ανοίξουν οι δρόμοι της πολιτικής προβολής του Κόμματος που σχεδίαζαν να εμφανίσουν σαν συνέχεια της επικής εθνικής αντίστασης, από τις "νομιμόφρονες" πατριωτικές δυνάμεις... Προϋπόθεση όμως ενός τέτοιου κόμματος, με ριζοσπαστικό δημοκρατικό πρόγραμμα και με πολλά σοσιαλιστικά συνθήματα, ανάλογα με τα προγράμματα των σοσιαλδημοκρατικών κόμματος της Δύσης, θα μπορούσε να συγκροτηθεί μόνο πάνω στα ερείπια του ΚΚΕ και του ΕΑΜ».

Εν πάση περιπτώσει, για να επανέλθουν στη Συμφωνία, με τον τρόπο που ήταν διατυπωμένο το άρθρο 3 για την αμνηστία υπήρχε πλήρης η δυνατότητα στην αντίδραση να εξαπολύσει άγριο διωγμό εναντίον των αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης κάτι που φυσικά δεν άργησε να κάνει.
Για τα άλλα, κύρια, ζητήματα η Συμφωνία προέβλεπε:

- Μονομερής αποστράτευση του ΕΛΑΣ και συγκρότηση εθνικού στρατού μέσα από κανονική στρατολογία.
- Εκκαθάριση του κρατικού μηχανισμού από δοσίλογους και φασιστικά στοιχεία.
- Διενέργεια δημοψηφίσματος και στη συνέχεια εκλογών μέσα στο 1945.

Τέλος, η Συμφωνία δεν προέβλεπε συγκρότηση αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης, αλλά ούτε και έθιγε το θέμα της παρουσίας των βρετανικών στρατευμάτων στην Ελλάδα¹³.

Δε χωράει αμφιβολία πως επρόκειτο για έναν απαράδεκτο συμβιβασμό, για μια συνθηκολόγηση του ΕΑΜικού κινήματος, που ούτε ο συσχετισμός δυνάμεων την επέβαλε αλλά ούτε και η έκβαση της ένοπλης σύγκρουσης το Δεκέμβρη, δεδομένου ότι ο κύριος όγκος των δυνάμεων του ΕΛΑΣ ήταν ανέπαφος κι ετοιμοπόλεμος κάτι που γνώριζαν πολύ καλά οι Εγγλέζοι. Για παράδειγμα ο Βρετανός στρατάρχης Αλεξάντερ, ανώτατος διοικητής των συμμαχικών δυνάμεων στη Μεσόγειο την περίοδο 1944 - 1945, έγραφε στον Τσόρτσιλ στις 21 Δεκεμβρίου του '44: «Εάν υποθέσουμε ότι ο ΕΛΑΣ εξακολουθεί τον αγώνα, νομίζω ότι θα είναι δυνατόν να ξεκαθαρίσουμε την περιοχή Αθηνών - Πειραιώς και να την κρατήσουμε σταθερά, αλλά έτσι δε νικούμε τον ΕΛΑΣ σε σημείο που να τον αναγκάσουμε να συνθηκολογήσει. Δεν είμαστε αρκετά ισχυροί για να κάνουμε περισσότερα και να αναλάβουμε επιχειρήσεις στην υπόλοιπη Ελλάδα... εύχομαι να κατορθώσετε να βρήτε μια πολιτική λύση στο ελληνικό πρόβλημα γιατί έχω πεισθή ότι κάθε στρατιωτική ενέργεια, μετά την εκκαθάριση της περιοχής Αθήνας και Πειραιά θα ξεπερνούσε τις δυνατότητες των σημερινών μας δυνάμεων». Την επομένη ο Τσόρτσιλ απαντούσε: «Δεν υπάρχει θέμα να συνεχίσουμε οποιαδήποτε στρατιωτική επιχείρηση εκτός από την εκκαθάριση της περιοχής Αθηνών - Πειραιώς»¹⁴.

Περισσότερα σχόλια ασφαλώς περιπεύουν.-

1 Β. Ι. Λένιν: «Ο αριστερισμός παιδική αρρώστια του κομμουνισμού», Απαντα, εκδόσεις Σ.Ε., τόμος 41, σελ. 53

2 ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 13/2/1945

3 ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, στο ίδιο

4 Ουίνστον Τσόρτσιλ: «2ος Παγκόσμιος πόλεμος- Απομνημονεύματα», εκδόσεις Ελληνική Μορφωτική Εστία, μετάφραση Α. Σαμαράκης, τόμος ΣΤ', σελ. 319- 320

5 Στ. Σαράφη: «Ο ΕΛΑΣ», εκδόσεις ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ, σελ. 559- 560

6 Βλέπε αναλυτικά για το θέμα: «Πρώτη Λευκή Βίβλος του ΕΑΜ», στο βιβλίο: «Στη δίνη του Εμφυλίου Πολέμου», εκδόσεις ΠΡΟΣΚΗΝΙΟ, σελ. 147- 150

7 «Ριζοσπάστης» 27/1/1945

8 Ηλ. Τσιριμώκου: «Αλ. Σβώλος- η δική μας αλήθεια», εκδόσεις «Δίφρος», 1962, σελ. 79

9 «Κείμενα της Εθνικής Αντίστασης», Εκδόσεις ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ, τόμος Α', σελ. 158

10 Β. Μπαρτζιώτα: «Εθνική Αντίσταση και Δεκέμβρης 1944», εκδόσεις Σ.Ε. σελ. 427

11 Βλέπε αναλυτικά για το θέμα: Φ. Οικονομίδης: «Ελλάδα ανάμεσα σε δύο κόσμους» εκδόσεις ΟΡΦΕΑΣ, σελ. 28- 34. Π. Βενάρδου: «Η συμφωνία της Βάρκιζας», εκδόσεις ΠΟΝΤΙΚΙ, σελ. 103, κ.α.

12 Θ. Χατζή: «Η Νικηφόρα Επανάσταση που χάθηκε», εκδόσεις «Δωρικός», τόμος Δ', σελ. 380

13 Ολόκληρη η συμφωνία στα «Επίσημα κείμενα ΚΚΕ», τόμος Ε' σελ. 411- 416

14 Ουίν. Τσόρτσιλ, στο ίδιο, τόμος ΣΤ, σελ. 336

Γιώργος ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Πηγή : ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, Ένθετη έκδοση, Κυριακή 18 Φλεβάρη 2001